

Тема :Західноукраїнські землі у міжвоєнний період

ПЛАН :

1. Культурне й релігійне життя на західноукраїнських тернах в умовах іноземного панування.
2. Політичне та культурне життя української політичної еміграції.

Література :

1. Бойко О. Д. Історія України. К: ВЦ "Академія", 2001.
2. Полонська - Василенко Н Історія України. У 2. Т. - Т. 2. Від середини XVII ст. до 1923 р. - К: Либідь, 1993.
3. Бойко О. Д. Історія України. - К., 1999.
4. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII - початок XX ст.). Львів, 1996.
5. Дорошенко Д. Нариси історії України. - К., 1991. - Т. 1-2.

1. Провідну роль у культурному житті західноукраїнських земель відігравала українська інтелігенція.

У своїй діяльності вона прагнула розвивати «органічний сектор» українського суспільного життя — кооперацію, культурно-освітні товариства, українську школу, а також брати активну участь у національному русі.

Особливо плідною була її робота з організації українського шкільництва, позаяк освітня політика держав, до яких належали українські землі, стала одним із засобів асиміляції українців.

У Румунії українське шкільництво тривалий час було зовсім заборонене.

Польща прийняла закон про утраквістичні (двомовні) школи .

Політика Чехословаччини виявилася сприятливішою, проте з 1925 р. діяв закон, за яким спонукало населення до вивчення чеської мови як державної, українську мову вважали чужою,

Задовольнити потребу українців у середніх освітніх закладах спробувало товариство «Рідна школа», що до 1938 р. заснувало близько 40 гімназій, ліцеїв та професійно-технічних шкіл.

У 1920-1930 рр. у Західній Україні функціонували молодіжні організації «Сокіл», «Пласт».

Жіночий рух представляв, зокрема, «Союз українок», який упродовж тривалого часу очолювала докторка філософії, депутатка польського сейму Мілена Рудницька.

Певних утисків зазнавали вища школа і наука.

Відразу після окупації Галичини були ліквідовані українські кафедри Львівського університету, полонізовані й інші вищі навчальні заклади — Львівська політехніка, Академія ветеринарної медицини, Вища школа закордонної торгівлі, а обіцянка уряду заснувати окремий Український університет ніколи не була виконана.

Румунська влада закрила кафедру української мови у Чернівецькому університеті. Проте українці відкрили у Львові Український таємний університет, який діяв упродовж 1921-1925 рр. Першим його ректором став літературознавець і поет Василь Щурат. Навчання було конспіративним, у приміщеннях різних українських установ, іноді у помешканнях викладачів.

Закордонні університети визнали Український університет у Львові рівноправним із західними вишами й зараховували студентам роки навчання у ньому.

Водночас функціонувала таємна українська політехніка. Проте внаслідок поліцейних переслідувань університет і політехніка припинили своє існування.

Головним осередком української науки і культури залишалося Наукове товариство імені Шевченка (НТШ) у Львові. Його членами у 1920-1930-х рр. були понад 200 науковців.

Значними були здобутки учених НТШ у розвитку історії, етнографії, археології, літературознавства.

НТШ підтримувало зв'язки з ВУАН у Києві.

Однак трагічні події 1933 р. перервали ці зв'язки, а західноукраїнські вчені на знак протесту проти більшовицького терору і Голодомору відмовилися від своїх академічних зарплат. У відповідь президія ВУАН виключила їх із Академії.

Плідно розвивалась у цю добу західноукраїнська література. До найпомітніших явищ у прозі належали трилогія Уласа Самчука «Волинь», історичні повісті Богдана Лепкого, проза Ірини Вільде, Наталени Королевої.

Тогочасному літературному процесові була властива значна політизація.

Прихильники націоналістичного напрямку — Євген Маланюк, Олег Ольжич, Олена Теліга — групувалися навколо часопису «Вісник», який редагував Дмитро Донцов.

До «пролетарських» письменників, котрі орієнтувалися на СРСР, належали Олександр Гаврилюк, Ярослав Галан, Степан Тудор, об'єднані в літературно-мистецьку групу «Гроно». Вони видавали у Львові журнал «Вікна».

Найбільшим був табір письменників ліберальної орієнтації, до якого можна віднести Уласа Самчука, Юрія Клена, Василя Стефаника, Марка Черемшину, Ірину Вільде, Богдана Лепкого, Наталену Королеву.

Плідно працювали українські художники та скульптори, які навчалися у мистецьких закладах Польщі, Австрії, Німеччини, Франції. Вони сприйняли нову систему відображення навколишнього світу, зумовлену тенденціями модернізму.

Виникали творчі осередки «Гурток діячів українського мистецтва», «Асоціація незалежних українських митців», «Товариство діячів образотворчого мистецтва Підкарпатської Русі», які презентували різні жанри.

Мистецьку палітру Львова збагатили емігранти із Наддніпрянщини: художник Петро Холодний, котрий розписував львівські храми вітражними картинами, графік Павло Коржун.

Театральне життя Західної України продовжував представляти театр товариства «Українська бесіда». Нетривалий час цей колектив працював у Чернівцях.

Розвитку музичного мистецтва сприяла творчість композиторів Станіслава Людкевича, автора симфонічних поем «Каменярі», «Веснянка»; основоположника українського етнографічного музикознавства Філарета Колесси, автора дитячих п'єс, фортепіанних збірок колядок і щедрівок Василя Барвінського.

Населення західноукраїнських земель залишалося здебільшого релігійним:

- у Галичині, на Закарпатті переважали греко-католики;
- на Волині, Поліссі, Буковині, у Бессарабії — православні.

Збереження віри своїх батьків було основою їхнього самозбереження як українців. Церква займалася значною благочинною діяльністю, створювала навчальні заклади різних типів, видавала газети і часописи.

Найбільших переслідувань зазнавали православні українці.

У 1924 р. православна церква в Польщі проголосила автокефалію.

Однак у 1930-х рр. польська влада розгорнула масове навернення православних у католицизм, що супроводжувалося нищенням православних храмів, частину їх передали римо-католикам.

Не допомогло заступництво митрополита А. Шептицького, котрий звертався до Ватикану з вимогою припинити окатоличення краю.

У Бессарабії та Буковині православна церква потерпала від румунізації.

Священиків змушували відправляти службу румунською мовою, а за порушення цього розпорядження могли позбавити сану.

Позиції Української греко-католицької церкви були значно міцнішими. Її очолював митрополит А. Шептицький, один з найвизначніших духовних вождів українців.

У 1929 р. греко-католики заснували Богословську академію, якою керував Йосиф Сліпий. Права греко-католиків захищав конкордат (особлива угода) між Польщею і Апостольським престолом, укладений 1925 р. Але цей договір не гарантував від переслідувань священиків та вірян УГКЦ. Підставою для репресій могли бути спілкування українською мовою чи відмова від уживання в полонізованій формі прізвищ своїх парафіян-українців.

2. Із початком Першої світової війни тисячі українців опинилися в еміграції на території Австрії і майбутньої Чехословаччини.

Для західноукраїнського населення, яке намагалося насамперед врятуватися в умовах воєнного лихоліття, основним фактом стала географічна близькість. Відень був першим центром української політичної еміграції.

До австрійської столиці виїхали М. Грушевський, який заснував тут Український Соціологічний інститут, П. Христюк, М. Шраг. Тут розгорнули політичну і видавничу діяльність В. Винниченко, В. Липинський, А. Макаренко, Д. Донцов.

Із припиненням існування ЗУНР в Австрії опинилася численна українська еміграція на чолі з урядом Є. Петрушевича.

Водночас після поразки визвольних змагань близько 22 тис. української інтелігенції, політичних та громадських діячів знайшли притулок у Чехословаччині.

У цей період Прага стала найпотужнішим осередком культурно-національного життя українських емігрантів.

Серед основних наукових і навчальних інституцій, які успішно діяли на цих теренах, вирізнялись :

- ☐ Український Вільний Університет, (заснований у Відні);
- ☐ Українська Господарська Академія;
- ☐ Українська Студія пластичного мистецтва;
- ☐ Український Академічний Комітет;
- ☐ Українське Історико-Філологічне Товариство.

Відомий учений Іван Горбачевський започаткував дослідження з біохімії, заснував у Празі Інститут лікарської хімії, а Іван Пулюй створив у Празькій політехніці кафедру електротехніки, якою керував до кінця свого життя.

Тут плідно працював філософ, історик культури й літератури Дмитро Чижевський.

Також у Празі творили знамениті поети Олександр Олесь, Євген Маланюк, Олена Теліга, Олекса Стефанович.

Плідно працювали наукові та культурні установи у Польщі.

З-поміж них Український Науковий Інститут у Варшаві під головуванням Олександра Лотоцького, який видавав повне зібрання творів Т. Шевченка, друкував архів Михайла Драгоманова, та православний богословський факультет при Варшавському університеті.

Естафету науково-культурного і суспільно-громадського життя підхопила українська діаспора Німеччини, де перебували гетьман П. Скоропадський, президент ЗУНР Є. Петрушевич, керівник ОУН Є. Коновалець.

У Берліні в міжвоєнний період працював Український науковий інститут, меценатом якого став гетьман П. Скоропадський.

Інститут давав стипендії молодшим українським науковцям і студентам, котрі навчались у вищих наукових закладах Німеччини, й утримував студентський дім у Берліні.

Під керівництвом Дмитра Дорошенка діяло Центральне представництво української еміграції, яке опікувалося церковними і науковими справами, освітою, дошкільним вихованням, літературою та мистецтвом.

Однак не зовсім сприятливі умови життя у повоєнній Німеччині змусили частину української еміграції залишити її.

Дехто з українських інтелектуалів виїхав до США, Канади, Австралії, інші обрали Францію, уряд якої лояльно ставився до емігрантів. Там опинилися голова Директорії УНР Симон Петлюра, якого вбив більшовицький терорист у Парижі в 1926 р., Володимир Винниченко, Нестор Махно.

З Парижем пов'язані імена лауреата Нобелівської премії в галузі фізики Жоржа Шарпака, скульптора Олександра Архипенка, художника, перекладача, літературознавця, культуролога Святослава Гординського та інших відомих українців.

Парижу віддав увесь свій творчий геній світової слави артист, хореограф, реформатор балету киянин Сергій Лифар.

Отже, українська еміграція в міжвоєнний період відіграла значну роль у збереженні історичної пам'яті українського народу.

Вона стала національно-політичним і духовно-культурним феноменом, який творив Українську державу поза її географічними межами.